

طراحی و تبیین مدل بالندگی رهبری دانش آموزان فرشته عالی پور^۱، پروش جعفری^۱، نادرقلی قورچیان^۲، نجمه حاجی پور عبایی^۳

چکیده:

هدف: نظام آموزش و پرورش کشورها نقش محوری در توسعه و غنی سازی سرمایه های انسانی داشته و برآیند راهبردهای موثر هدایت و توسعه دانش آموزان می تواند منجر به تحولات گسترده ای شود. بالندگی رهبری دانش آموزان فرآیندی است که باعث پیشرفت دانش آموزان و کمک به شکوفایی استعدادهای آنها می شود. پژوهش حاضر با هدف ارائه الگوی بالندگی رهبری دانش آموزان با استفاده از رویکرد فراترکیب انجام شده است.

روش: در این پژوهش با استفاده از روش فراترکیب و بازنگری دقیق در موضوع، یافته های پژوهش های مرتبط ترکیب و الگوی حاضر طراحی شد. بر این اساس، ۳۴۲ پژوهش در حوزه بالندگی رهبری و کلید واژه های مرتبط ارزیابی شد که در پایان ۳۲ پژوهش انتخاب شده و با تحلیل محتوای آنها ابعاد و کدهای مربوطه استخراج و میزان اهمیت و اولویت هر یک با استفاده از تکنیک آنتروپی شانون تعیین شد.

یافته ها: براساس رویکرد پژوهش ۳ مقوله، ۲۰ مفهوم و ۶۴ کد استخراج گردید. تطبیق پذیری، ماهیت بالندگی و هوش فرهنگی در بخش زیرساخت ها، قدرت اقتناع، فرهنگ مشارکت و شبکه سازی در بخش الزامات و پیچیدگی شناختی، چالش های فرهنگ سازی و فقدان تخصص در بخش موانع بیشترین ضریب اهمیت را به دست آوردند. عوامل محیطی، پیچیدگی شناختی و تطبیق پذیری بین تمامی مفاهیم بیشترین اهمیت را به خود اختصاص دادند.

نتیجه گیری: در این پژوهش، الگوی بالندگی رهبری دانش آموزان در قالب سه بخش زیرساخت ها، الزامات و موانع ارائه شد. از آنجا که تاکنون مدل جامعی برای بالندگی رهبری دانش آموزان ارائه نشده است، این پژوهش می تواند در راستای توسعه ویژگی رهبری در دانش آموزان و فرهنگ سازی این پدیده در نظام آموزشی کشور سودمند باشد.

کلیدواژه ها: بالندگی رهبری دانش آموزان، آموزش و پرورش، رویکرد فراترکیب.

پذیرش مقاله: ۱۴۰۳/۱۰/۱۷

دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۱۱/۳

^۱ - دانشجوی دکتری، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران.
fereshtehallipour3@gmail.com

^۲ - دانشیار، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران (نویسنده مسئول).
pjaafari@yahoo.com

^۳ - استاد، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران.
naghourchian@gmail.com

^۴ - استادیار، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمان، کرمان، ایران.
hajipour_1359@yahoo.com

مقدمه

نظام آموزش و پرورش کشورها نقش محوری در توسعه و غنی‌سازی سرمایه‌های انسانی داشته و برآیند راهبردهای موثر هدایت و توسعه دانش‌آموزان می‌تواند منجر به تحولات گسترده‌ای شود (سودیرونوف^۱، ۲۰۲۰). هدف اصلی آموزش و پرورش تربیت نسلی است که به مدد پرورش ابعاد مختلف شخصیتی بتواند زیستی در خور و شایسته داشته باشد (ویزرنر و فایفر^۲، ۲۰۱۳) توانایی‌ها و استعدادهای درونی خود را بروز دهد و در یک رابطه سالم و سازنده با سایر هم‌نسلی‌ها در محیط اجتماعی و محیط کاری جامعه‌ای سرزنده و سالم را شکل دهد (آدامز، کامارودین و تن^۳، ۲۰۱۸ الف). از جمله مهم‌ترین مؤلفه‌های ضروری برای دستیابی به چنین جامعه‌ی توسعه یافته‌ای، پرورش مهارت‌های رهبری و مدیریتی در نسل فعلی است (آدامز، سماءداری و تن^۴، ۲۰۱۸ ب). دانش‌آموزان فعلی با دانش‌آموزان دهه ۹۰ بسیار متفاوت هستند. آنها در جست و جوی عمیق‌تر مسائل و دخالت در تصمیم‌گیری‌ها و علاقه‌مند به همکاری در فعالیتهای مختلف جامعه و حل مشکلات اجتماعی می‌باشند.

یکی از چالش‌های منحصراً به فرد مسئولان آموزش، تربیت نسلی از دانش‌آموزان است که بتوانند در محیط‌هایی با ارزش‌های متفاوت، تغییرات تکنولوژی، تغییرات پیچیده فرهنگی و اجتماعی زندگی کنند. توسعه رهبری دانش‌آموزان فرآیندی است که باعث پیشرفت دانش‌آموزان و کمک به شکوفایی استعدادهای آنها می‌شود. این موضوع در واقع فرآیندی است که آنها را تغییر می‌دهد تا بر چالش‌های پیچیده چیره شوند و به پیشرفتی همه‌جانبه دست یابند. همچنین فرصتی برای توانمندسازی بیشتر دانش‌آموزان در استفاده از این فرصت‌ها و مقابله با چالش‌های جامعه است (امیریان زاده^۵، ۲۰۱۲). نیاز به پرورش رهبرانی توانا که در بحران‌های مختلف بتوانند جامعه تحت مدیریت خود را به درستی اداره کنند، دغدغه‌ای است که ما را به تفکر برای یافتن راه‌حلی کارگشا سوق می‌دهد.

1- Sodirjonov

2- Wiesner & Pfeifer

3- Adams, Kamarudin & Tan

4- Adams, Semaadari & Tan

5- Amirianzadeh

ضعف رهبری در بسیاری از امور اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و مراکز علمی-آموزشی، ما را دچار معضلات بزرگی کرده است. این که از چه زمانی و توسط چه مراکزی امر آموزش و تعلیم رهبران صورت گیرد و چگونه افراد برای این مسئولیت شناسایی و آماده شوند یکی از دغدغه‌های این حوزه است. اما آنچه مسلم است این است که آموزش رهبری، در کلیه مراحل آموزشی، از برنامه‌های کوتاه مدت و برنامه‌های بلند مدت گرفته تا برنامه‌های آموزشی کلاس درس نقشی حیاتی و نوظهور دارد. قرار گرفتن در معرض مفاهیم رهبری، اولین گام در تشویق دانش‌آموزان به در نظر گرفتن خود به عنوان رهبر در جامعه، خانه، محل کار و مدرسه است (باکلین، آلورو، دیکینسون، آستین و جکسون^۱، ۲۰۰۰؛ شرتزر و شوه^۲، ۲۰۰۴).

با این حال، توسعه رهبری یک مفهوم انتزاعی است که اغلب در مدارس نادیده گرفته می‌شود. معلمان موظف به پرورش ذهن‌های جوان برای داشتن مهارت‌های اساسی هستند و بسیاری از والدین به آموزش عمومی برای ایجاد پایه‌های بهینه برای زندگی نگاه می‌کنند. (اوانز^۳، ۲۰۱۴) اما شواهد حاکی از آن است که در مدارس فرصت‌های کافی برای بهبود کیفیت رهبری دانش‌آموزان وجود ندارد. تجارب رهبری تا سطح معینی می‌تواند در زندگی روزمره کسب شود. با توجه به اینکه دانش‌آموزان بیشتر وقت خود را در مدارس می‌گذرانند می‌توان با ایجاد فرصت‌های مختلف در مدارس، از بالندگی و ویژگی‌های رهبری آنها اطمینان حاصل کرد. معلمان مهم‌ترین بازیگرانی هستند که می‌توانند این فرصت‌ها را برای دانش‌آموزان ایجاد کنند و زمینه‌ساز فعالیت‌هایی برای توسعه ویژگی‌های رهبری دانش‌آموزان باشند (پارلار، کانسوی و کیلینج^۴، ۲۰۱۷).

انجام یک تجزیه و تحلیل فراترکیبی از توسعه رهبری دانش‌آموز بسیار مهم است زیرا یافته‌های حاصل از مطالعات مختلف را ادغام و ترکیب می‌کند و درک جامعی از عوامل پیچیده و چندوجهی را ارائه می‌دهد که بر رشد رهبری در دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارد. با گردآوری دیدگاه‌های پژوهشی متنوع، یک پژوهش فراترکیبی محققان را قادر می‌سازد تا موضوعات ثابتی را شناسایی کنند که ممکن است در مطالعات فردی کاملاً آشکار نباشد. این رویکرد به غلبه بر محدودیت‌های ذاتی در مطالعات منفرد، مانند حجم نمونه کوچک یا تمرکز محدود کمک می‌کند و درک

¹ -Bucklin, Alvero, Dickinson, Astin & Jackson

² -Shertzer & Schuh

³ -Evans

⁴ -Parlar, Cansoy & Kilinc

گسترده‌تر و ظریف‌تری از توسعه رهبری دانش‌آموز ارائه می‌کند که می‌تواند نظریه و عمل را در زمینه‌های آموزشی مختلف ارائه دهد.

ضرورت یک تحقیق فراترکیب همچنین در پتانسیل آن برای هدایت تحقیقات و سیاست‌گذاری آینده نهفته است. ترکیب یافته‌های تحقیقاتی، شناسایی شکاف‌های دانش فعلی را امکان‌پذیر می‌سازد و زمینه‌هایی را که به تحقیقات یا نوآوری بیشتر نیاز است، مانند تأثیر مداخلات خاص بر نتایج رهبری، برجسته می‌کند. علاوه بر این، بینش‌های جامع ایجاد شده می‌تواند به توسعه بهترین شیوه‌ها و سیاست‌ها برای مؤسسات آموزشی کمک کند و به مدارس کمک کند تا رویکردهای مبتنی بر شواهد را پیاده‌سازی کنند که مهارت‌های رهبری دانش‌آموز را به طور مؤثرتری پرورش می‌دهد. این دیدگاه گسترده و یکپارچه نه تنها زمینه تحقیقات رهبری دانش‌آموز را تقویت می‌کند، بلکه به شکل‌گیری چارچوب‌های آموزشی مؤثرتر و پژوهش محور کمک می‌کند.

سوالاتی که در اینجا مطرح می‌شود این است که آیا برنامه‌ای مشخص برای توسعه رهبری در مدارس وجود دارد؟ آیا محتوای کتاب‌های درسی و وظایف محوله به دانش‌آموزان جوابگوی توسعه این مهارت می‌باشد؟ آیا معلمین نسبت به اهمیت مساله توسعه رهبری به اندازه کافی توجه شده‌اند؟ و بسیاری از پرسش‌های دیگر (مهدوی پور، عدلی و نراقی زاده، ۱۳۹۸). بالندگی رهبری از این منظر اهمیت دارد که تاکید می‌کند اداره‌ی یک جامعه از کوچک تا بزرگ، نیازمند رهبری و هدایت مقتدرانه است تا اعضای آن به نحوی شایسته به مرزهای موفقیت نزدیک شوند. دنیای مدرن و به سرعت در حال تغییر، نیازمند رهبری با کیفیت است و آموزش دوران متوسطه زمان بسیار مهمی برای جوانان، جهت توسعه مهارت‌های رهبری است. این باور سنتی مبنی بر اینکه رهبری یک ویژگی ذاتی است که فقط برخی افراد آن را دارند، تغییر کرده و با این باور جایگزین شده است که هر کسی می‌تواند آنرا یاد بگیرد و ظرفیت رهبری خود را بهبود بخشد. توسعه رهبری جزء جدایی‌ناپذیر تأثیرات مثبت جامعه و همچنین رشد فردی دانش‌آموزان است (روبن^۱، ۲۰۱۸). تمرکز بیش از حد بر مهارت‌های تحصیلی و به صورت مشخص موفقیت در کنکور باعث شده است تا بسیاری از مهارت‌ها و ابعاد کیفی شخصیتی انسانی نظیر مهارت مدیریت، جایی در برنامه‌ها و اقدامات مدیران آموزشی نداشته باشند. (مهدوی پور و همکاران، ۱۳۹۸). بدیهی است که

^۱- Ruben

بالندگی رهبری به عنوان یک هدف والا، نیازمند برنامه‌ریزی، اجرا و بازنگری اصولی در محتوا و روش‌های آموزش است. برغم اهمیت بالای آموزش رهبری در مدارس و نقش آن در توسعه کمی و کیفی دانش‌آموزان، چنین بنظر می‌رسد که این موضوع مهم در اندازه‌های مناسب و واقعی خود، به درستی مطالعه نشده و هنوز نوعی شکاف و خلاء، میان ویژگی‌های شایسته و بایسته مدارس برای توسعه شایستگی‌های رهبری در دانش‌آموزان احساس می‌شود. اگرچه در سال‌های اخیر وزارت آموزش و پرورش با اجرای طرح‌هایی نظیر "طرح تعالی مدیریت مدارس" در صدد جبران بخشی از نقیصه‌های آموزش و پرورش برآمده‌است اما خلاء مربوط به تعریف و تدوین شایستگی‌ها و مهارت‌های کلیدی آموزش رهبری در مدارس در نیل به اهداف کلان توسعه نظام آموزشی، همچنان احساس می‌شود و با خلاء جدی مواجه است. براین اساس و با توجه به خلاء نظری و عملی در این حوزه در آموزش و پرورش کشور، مسئله اصلی این پژوهش برای بالندگی رهبری در دانش‌آموزان چه مدلی باید ارائه شود؟

تاریخچه نسبتاً طولانی برای تئوری و تحقیقات رهبری دانش‌آموزان وجود دارد که بیش از یک قرن را در بر می‌گیرد. با این حال، تاریخچه نسبتاً کوتاهی از نظریه و تحقیقات علمی دقیق در مورد موضوعات توسعه رهبر و رهبری وجود دارد. همانطور که دی^۱ (۲۰۱۴) اشاره کرد، تمایز بین رهبران در حال توسعه و رهبری در حال توسعه به طور بالقوه یکی از موارد مهم است. توسعه رهبر بر توسعه رهبران فردی متمرکز است در حالی که توسعه رهبری بر فرآیند توسعه متمرکز است که ذاتاً افراد متعددی را درگیر می‌کند. اما با توجه به توجه شدید به نظریه رهبری از لحاظ تاریخی، به نظر می‌رسد این تصور نادرست وجود دارد که اگر آن حوزه فقط بتواند نظریه رهبری "صحیح" را شناسایی کرده و در مورد آن توافق کند، به ناچار بخش توسعه دنبال می‌شود. ولی در دنیای واقعی این کار چندان ساده نیست. توسعه رهبران فردی و توسعه فرآیندهای رهبری مؤثر بیش از تصمیم‌گیری ساده از اینکه کدام نظریه رهبری برای ایجاد انگیزه در توسعه مؤثر استفاده می‌شود، شامل می‌شود. این به این دلیل است که توسعه دانش‌آموزان شامل مجموعه پیچیده‌ای از فرآیندها است که باید درک شوند.

¹ -Day

بالندگی رهبری دانش‌آموزان به روند توسعه مهارت‌ها، دانش و نگرش‌های لازم برای تبدیل شدن به رهبران مؤثر اشاره دارد. این موضوع شامل فراهم آوردن فرصت‌هایی برای دانش‌آموزان برای تمرین رهبری در زمینه‌های مختلف مانند سازمان‌های دانش‌آموزی، پروژه‌های خدمات جامعه و محیط‌های آکادمیک است (ویلیامز، ویلیامز و اسمیت^۱، ۲۰۲۱). برنامه‌های بالندگی رهبری دانش‌آموزان ممکن است شامل کارگاه‌ها، جلسات آموزشی، مربیگری و فرصت‌های یادگیری تجربی باشد. هدف از بالندگی رهبری اطمینان از این موضوع است که دانش‌آموزان مهارت‌های لازم برای موفقیت در مشاغل آینده خود را توسعه داده و تأثیر مثبتی در جوامع خود بگذارند. برخی از عناصر اصلی بالندگی رهبری شامل مهارت‌های ارتباطی، مهارت‌های حل مسئله، کار تیمی، مهارت‌های تصمیم‌گیری و خودآگاهی است (ایگن، مریکا، کارپ، اورندورف و مک کوئن^۲، ۲۰۲۲).

توسعه مهارت‌های رهبری در بین دانش‌آموزان جوان، جزء کلیدی محیط‌های آموزشی است. توجه به مقوله بالندگی رهبری در جوانان، دغدغه و انگیزه‌ی تلاش برای کشف و پرورش توانایی رهبری در نسل‌های آینده‌ساز را در متولیان تعلیم و تربیت ایجاد می‌کند. باورداشت ضرورت شناخت نیروهای بالقوه در حیطه‌ی رهبری و اداره‌ی امور، زمینه‌ساز تربیت نیروی انسانی کارآمد در آینده خواهد شد. بنابراین، تحقیق در مورد این فرآیند و طراحی راهبردهای اجرایی بالقوه، ضروری است. هنگامی که توسعه‌ی رهبری در سنین جوانی تحریک می‌شود، دانش‌آموزان نقش‌هایی را به عنوان شهروندان برعهده دارند بهتر ایفا می‌کنند. دانش‌آموزانی که به آن‌ها فرصت داده می‌شود تا نقاط قوت و ضعف خود را کشف کنند، پتانسیل خود را برای رهبری درک می‌کنند. آگاهی از خود و داشتن دانش درباره خود به دانش‌آموزان کمک می‌کند تا هویت، خودانگاره و نقش‌های خود را در جوامع مختلف مشخص کنند. برخورداری از آگاهی و دانش درباره دیگران دانش‌آموزان را تشویق می‌کند تا نحوه نگرش و واکنش آن‌ها را نسبت به جهان به طور کلی در نظر بگیرند و درک کنند. رهبری مؤثر بر توانایی ترکیب دانش خود و شناخت دیگران برای پیشبرد اهداف شخصی و گروهی استوار است (اولستاد^۳، ۲۰۰۹).

1- Williams, Williams & Smith

2- Egan, Merica, Karp, Oremdorff & McKown

3- Olstad

به گفته بزعم پینکاس و بولیچ^۱ (۲۰۱۷) برای حل بحرانی‌ترین مشکلات جهان به رهبری تحول‌آفرین نیاز است. توسعه رهبری برنامه‌ای بلند مدت برای ساختن آینده‌ی یک جامعه است برای اینکه با خاطری آسوده، انجام امور را به نسلی واگذار شود که به درستی توان تشخیص، تصمیم‌گیری و اداری امور را داشته و بتوانند تعاملی سازنده با منابع مادی و معنوی داشته باشد. آموزش مهارت‌های رهبری از این جهت ارزشمند است که مهارت‌ها به عنوان ویژگی‌های مستقل، ارزشمند هستند. "آنچه این مدارس انجام می‌دهند در واقع ما را به راهکاری در زمینه‌ی آماده‌سازی جوانان برای مواجهه‌ی سنجیده با واقعیت‌های امروز و چالش‌های فردا نزدیک تر می‌کند (کاواساکی^۲، ۲۰۱۵).

اگرچه این مفاهیم رهبری در برنامه درسی گنجانده شده است، رهبری اغلب به صراحت آموزش داده نمی‌شود. به احتمال زیاد، مربیان امیدوارند که دانش‌آموزان مهارت‌های رهبری را از طریق شرکت در برنامه‌های آموزش رسمی در کلاس یا مدرسه بیاموزند. (کاب^۳، ۲۰۱۵). رهبری با کیفیت، برای عملکرد و بهبود جامعه بسیار مهم است و محققان تشخیص داده‌اند، که مهارت‌های رهبری قابل آموزش و یادگیری هستند (دوگان^۴، ۲۰۱۱؛ ایچ^۵، ۲۰۰۸؛ کوناک و پوسنر^۶، ۲۰۲۱). استدلال‌هایی وجود دارد مبنی بر اینکه دانش‌آموزان باید هرچه زودتر در رهبری مشارکت داشته باشند و نه تنها برای آینده به عنوان رهبران بزرگسال آماده شوند، بلکه در زندگی روزمره و فعلی خود از شایستگی‌ها و صلاحیت‌های رهبری بهره‌مند شوند (جنسن^۷، ۲۰۱۷).

آشکارسازی جنبه‌های مفهومی که در این مطالعه مورد بررسی قرار می‌گیرد نیازمند این است تا برخی از مطالعات تجربی انجام گرفته در این حوزه را مورد بررسی قرار داده و همچنین نتایج مطالعات مرتبط با این حوزه را بررسی نموده تا بتواند معیار مناسبی برای جهت‌گیری پژوهشی باشد. بر این اساس در این بخش تلاش می‌گردد تا برخی از مهم‌ترین و مرتبط‌ترین مطالعات ارائه گردد.

^۱ -Pinkas & Bulic

^۲ -Kawasaki

^۳ -Cobb

^۴ -Dugan

^۵ -Eich

^۶ -Konuk & Posner

^۷ -Jensen

لی، لیو، وارناک، کیم و اسکت^۱ (۲۰۲۳) در پژوهشی با عنوان "دانش‌آموزانی که همسالان خود را هدایت می‌کنند: یک مطالعه کیفی مدل رهبری دانش‌آموزان برای تعامل با اهداف توسعه پایدار" بیان داشتند مؤسسات آموزشی نقش مهمی در توسعه رهبران دانش‌آموز دارند که مجهز به مهارت‌ها و دانش لازم برای بسیج تغییرات اجتماعی است که اهداف توسعه پایدار خواستار آن است. برای گسترش این درک، این مطالعه با هدف تعامل با رهبران دانش‌آموز یک ابتکار عملی دانش‌آموزان در کالج کلگری، اتحاد اهداف توسعه پایدار (SDGA)، برای درک بهتر تجربه دانش‌آموزانی که نقش‌های رهبری را در سازمان‌دهی به عهده گرفتند، انجام دادند. یک تحلیل موضوعی کیفی برای درک تجربیات ۱۲ رهبر دانش‌آموز درگیر در برنامه‌نویسی استفاده شد. مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته از شرکت‌کنندگان خواسته شد تا در مورد یادگیری‌های کلیدی، توسعه مهارت‌ها و تجربیات کلی دانش‌آموزان از رهبران درگیر فکر کنند. برای تعیین مضامین نوظهور از تحلیل موضوعی استفاده شد. تجزیه و تحلیل‌ها نشان داد که ایفای نقش رهبری در اهداف توسعه پایدار دانش‌آموزان را توانمند می‌کند تا تعامل خود را عمیق‌تر کنند و بر موانعی مانند کمبود دانش و احساس ناتوانی غلبه کنند. یافته‌های ثانویه نشان داد که جامعه‌سازی، انعطاف‌پذیری و احساس مالکیت از نقاط قوت اصلی برنامه هستند و به احساس امیدواری، اعتماد به نفس و الهام‌بخشی به رهبری دانش‌آموزی کمک می‌کنند. کوناک و پوسنر^۲ (۲۰۲۱) در تحقیقی به "اثربخشی یک برنامه رهبری دانشجویی در ترکیه" پرداختند. بررسی اثربخشی یک برنامه رهبری دانشجویی در دانشگاه فنی (ترکیه)^۳ انجام گرفته است. طرح کمی پژوهش (شبه آزمایشی با گروه کنترل پیش‌آزمون و پس‌آزمون) حاکی از اثربخشی برنامه آموزش رهبری بود. نتایج کیفی پژوهش (مصاحبه) نشان داد که برنامه‌های بالندگی رهبری به فعالیت‌های یادگیری نیاز دارند که در موقعیت‌های زندگی واقعی اعمال می‌شوند و بر افزایش اعتماد به نفس دانش‌آموزان به عنوان رهبر تمرکز می‌کنند. نوری^۴ (۲۰۲۱) در تحقیقی به بررسی "تجربیات دانشجویان از توسعه رهبری خود از طریق موضوع رهبری تدریس شده در دانشگاه تکنولوژی مالزی" پرداخت. این مطالعه با هدف بررسی تجربیات دانشجویان تحصیلات تکمیلی از توسعه رهبری خود از طریق دوره رهبری

¹ -Lee, Liu, Warnock, Kim & Skett

² -Konuk & Posner

³ -Yildiz teknik

⁴ -Noori

تدریس شده در دانشگاه تکنولوژی مالزی انجام شده است. در این پژوهش از طرح تحقیق کمی استفاده شد. برای جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه نظرسنجی آنلاین با ۱۹ گویه استفاده شد. یافته‌ها نشان داد که دانشجویان درک مثبتی از درس رهبری داشتند. شرکت‌کنندگان معتقد بودند که این دوره به آنها کمک کرد تا مهارت‌های رهبری خود را بهبود بخشند. این مطالعه توصیه می‌کند که دوره رهبری در دانشگاه‌های افغانستان تدریس شود، زیرا این دوره نقش مهمی در توسعه مهارت‌های رهبری در دانش‌آموزان دارد که برای شغل آنها پس از فارغ‌التحصیلی بسیار مهم است. همچنین این مطالعه نشان داد که تقریباً همه پاسخ‌دهندگان موافق بودند که دوره رهبری رفتار آنها را تغییر داده است، به آنها کمک می‌کند شرایط دشوار را مدیریت کنند، اهداف آموزشی بالایی را تعیین کرده و نقش مهمی در افزایش مهارت‌های دانشجویان داشته است. برکویچ و ایال^۱ (۲۰۲۰) در تحقیقی به "آموزش اخلاق در بالندگی رهبری: اتخاذ الگوهای اخلاقی چندگانه" پرداختند. هدف پژوهش، پرداختن به این خلأ با بررسی تأثیرات آموزش اخلاق بر اساس پارادایم‌های اخلاقی چندگانه در چارچوب برنامه رهبری آموزشی است. علاوه بر این، مطالعه از یک طراحی طولی سیستماتیک، مبتنی بر اندازه‌گیری‌های قبل و بعد از دوره پیروی می‌کند که از ابزار دیدگاه‌های اخلاقی در شش گروه از دانشجویان فارغ‌التحصیل مدیریت آموزشی (۷۳ نفر) استفاده می‌کند. نتایج نشان می‌دهد که بالندگی رهبری مدرسه با تمرکز بر توسعه نگرش و شکل‌گیری هویت به طور کلی و آموزش اخلاق به طور خاص منجر به نتایج متفاوتی می‌شود. لطفی، جعفری و آراسته (۱۴۰۰) در پژوهشی به بررسی تکامل معنوی و تعالی رهبری دانشجویان با نظام بالندگی رهبری معنوی در دانشگاه: پیشایندها، پیامدها و راهبردها پرداختند. در این پژوهش برای گردآوری داده‌ها علاوه بر بررسی متون تخصصی، از مصاحبه نیمه ساختاریافته (بیش از ۸۵۰ دقیقه) استفاده شده است. مشارکت‌کنندگان در پژوهش ۱۶ نفر از صاحب‌نظران دانشگاهی (اعضای هیأت علمی رشته‌های مرتبط و مدیران ارشد حوزه‌های مرتبط سازمان مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی و واحد علوم و تحقیقات) تشکیل دادند که به روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شدند. تعداد شرکت‌کنندگان بر اساس اصل اشباع نظری تعیین شد. برای تحلیل داده‌های کیفی از طریق تکنیک کدگذاری باز و محوری تا استخراج مقولات استفاده شد. نتایج نشان می‌دهد که

¹ -Berkovich & Eyal

پیامدهای چشم‌گیری در دانشگاه و دانشجویان شامل: دانشگاه توسعه یافته معنویت محور، تکامل معنوی جامعه و توسعه یافتگی کشور، شناخت هویت و بالندگی رهبری معنوی انسان‌ها، الگوسازی رهبری معنوی در جامعه، سازمان‌های کارا با سرمایه‌های فکری، معنوی و انسانی بالنده می‌باشد.

سوالات تحقیق

- ۱) چه عواملی مولفه‌های بالندگی رهبری دانش‌آموزان را تشکیل می‌دهند؟
- ۲) مدل بالندگی رهبری دانش‌آموزان چگونه است؟

روش تحقیق

فرا ترکیب^۱ نوعی مطالعه کیفی است که نتایج مطالعات مختلف ولی به هم مرتبط کیفی را با یکدیگر تلفیق و یکپارچه می‌سازد (زنده دل نوبری، آذر، رحمتی، کازرونی و قاسمی، ۱۳۹۷). در نتیجه، نمونه مد نظر برای فرا ترکیب از مطالعات کیفی منتخب و بر اساس ارتباط آن‌ها با پرسش پژوهش تشکیل می‌شود (سلطانی، شاهین و شایمی برزکی، ۱۳۹۶). فرا ترکیب با فراهم کردن نگرشی نظام‌مند برای پژوهشگران از طریق ترکیب پژوهش‌های کیفی مختلف به کشف موضوعات و استعاره‌های جدید و اساسی می‌پردازد و با این روش، دانش جاری را ارتقا می‌دهد و دید جامع و گسترده‌ای را به مسائل به وجود می‌آورد. فرا ترکیب مستلزم این است که پژوهشگر بازنگری دقیق و عمیقی انجام دهد و یافته‌های پژوهش‌های کیفی مرتبط را ترکیب کند (شهبازی سلطانی و صلواتیان، ۱۳۹۶). در این پژوهش از روش هفت مرحله‌ای فرا ترکیب سندلوسکی، باروسو و وویلز^۲ (۲۰۰۷) استفاده شد.

دستیابی به سؤال خوب، بخش مهمی از مسیر پژوهش را روشن می‌کند. به همین دلیل، گاهی اظهار می‌شود که اگر پژوهشگر به سؤال خوب دست یابد، بخش مهمی از راه پژوهش را طی کرده است (پورعزت، ۱۳۹۳). در جدول ۱ سؤال‌های پژوهش به همراه پارامترها بیان شده است.

جدول ۱. پارامترها و سؤال‌های پژوهش

سؤال‌های پژوهش	پارامترها	
چه عواملی مولفه‌های بالندگی رهبری دانش‌آموزان را تشکیل می‌دهند؟	What	+

^۱ -Meta-Synthesis

^۲ -Sandelowski, Barroso & Voils

چه جامعه‌ای	Who	جامعه مورد مطالعه برای دستیابی به این روش چیست؟
محدودیت زمانی	When	عوامل اثرگذار مربوط به چه دوره زمانی بررسی و جستجو شده است؟
چگونگی روش	How	چه روشی برای فراهم کردن مطالعات استفاده شده است؟

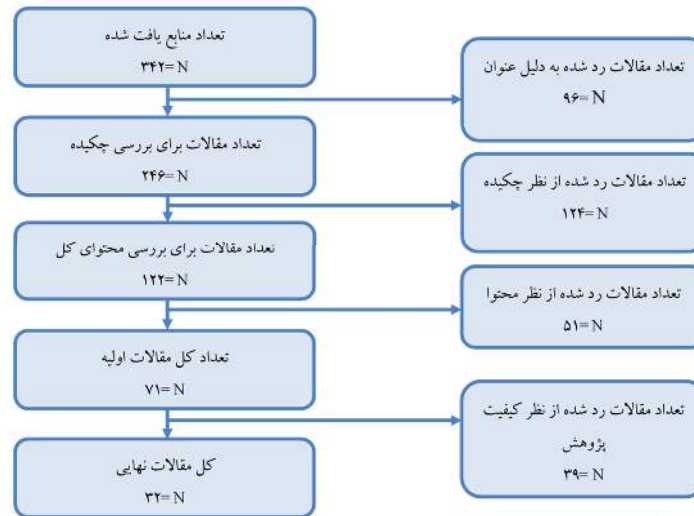
در این پژوهش پایگاه‌های داده، نشریه‌های داخلی و خارجی با تمرکز بر مقالات مرتبط با بالندگی رهبری دانش‌آموزان به دلیل انعکاس مطالعات قبل‌تر در مقالات بین سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۳ بررسی شده است. واژه‌های کلیدی متنوعی از جمله بالندگی رهبری و رهبری دانش‌آموزان برای جست و جوی مقاله‌های پژوهش استفاده شد. در نتیجه جست و جو و بررسی پایگاه‌های داده، نشریه‌ها و موتورهای جست و جوی مختلف و با استفاده از واژه‌های کلیدی مد نظر ۳۴۲ مقاله یافت شد.

جدول ۲. موتورهای جستجو، پایگاه‌های اطلاعاتی و کلیدواژه‌ها

کلیدواژه‌ها	پایگاه‌های اطلاعاتی	موتور جستجو
Student Leadership Development 'or' Student Leadership 'or' Leadership in education system 'or' Leadership Development	Emerald Science Direct Springer Taylor & Francis Wiley JSTOR ELSEVIER PROQUEST EBSCO	Google Google Scholar Yahoo

یافته‌ها

برای انتخاب مقاله‌های مناسب بر اساس الگوریتم نشان داده شده در شکل ۱، پارامترهای مختلفی مانند عنوان، چکیده، محتوا، دسترسی، کیفیت و محتوای روش پژوهش ارزیابی شده است.

شکل ۱. الگوریتم انتخاب مقاله‌های نهایی

مقاله‌ها بر اساس مرجع مربوط به هر مقاله شامل نام و نام خانوادگی نویسنده، به همراه سال انتشار مقاله و اجزای هماهنگی بیان شده که در هر مقاله به آنها اشاره شده است، طبقه بندی شد. جزئیات مقالات منتخب پژوهش در جدول ۳ آمده است.

جدول ۳. جزئیات مقالات منتخب پژوهش

(۱) امیریان زاده، جعفری، قورچیان و جوکار ^۱ ، ۲۰۱۱ - (۲) امیریان زاده ^۲ ، ۲۰۱۰ - (۳) اوا و سنجایا ^۳ ، ۲۰۱۳ - (۴) اوانز ^۴ ، ۲۰۱۴ - (۵) ایچ ^۵ ، ۲۰۰۸ - (۶) بلکول، کامینز، تونزند و کامینگز ^۶ ، ۲۰۰۷ - (۷) بوتجر و گانسیم-تاپف ^۷ ، ۲۰۱۵ - (۸) بوتمن ^۸ ، ۱۹۹۹ - (۹) پوسنر ^۹ ، ۲۰۱۲ - (۱۰) پوسنر، ۲۰۰۹ - (۱۱) جنکینز ^{۱۱} ، ۲۰۱۳ - (۱۲) چسنا و ترن-جانسن ^{۱۱} ، ۲۰۱۳ - (۱۳) دی، فلینور، اتواتر، استرم و مک کی ^{۱۲} ، ۲۰۱۴ - (۱۴) ژو، ونگ و ون ^{۱۳} ، ۲۰۱۹ - (۱۵)

^۱ -Aminzadeh, Jaafari, Ghourchian & Jowkar

^۲ -Amirianzadeh

^۳ -Eva & Sendjaya

^۴ -Evans

^۵ -Eich

^۶ -Blackwell, Cummins, Townsend & Cummings

^۷ -Boettcher & Gansemer-Topf

^۸ -Boatman

^۹ -Posner

^{۱۰} -Jenkins

^{۱۱} -Chesnut & Tran-Johnson

^{۱۲} -Day, Fleenor, Atwater, Sturm & McKee

^{۱۳} -Xu, Wang & Wen

سسا^۱، پلوسکونکا، آوارز، دوردیس، دیکسون و برگر^۱، ۲۰۱۶- (۱۶) سیملر^۲، ۲۰۱۶- (۱۷) ظفر^۳ سروانی و ساحر^۳، ۲۰۲۰- (۱۸) کافی و لوری^۴، ۲۰۱۸- (۱۹) کرافت و سیملر^۵، ۲۰۱۷- (۲۰) کومیوز و دوگان^۶، ۲۰۱۴- (۲۱) کومیوز، دوگان، اوون، اسلک و وگنر^۷، ۲۰۱۱- (۲۲) گرانول^۸، ۲۰۱۵- (۲۳) مارکتی و کادولف^۹، ۲۰۱۰- (۲۴) مارکتی، آرنندت و شلی^{۱۰}، ۲۰۱۱- (۲۵) مک کلان^{۱۱}، ۲۰۱۳- (۲۶) موژگان، پریوش، نادرقلی و جوکار^{۱۲}، ۲۰۱۱- (۲۷) الن و هارتمن^{۱۳}، ۲۰۰۹- (۲۸) نوری^{۱۴}، ۲۰۲۱- (۲۹) هاین^{۱۵}، ۲۰۱۴- (۳۰) هس^{۱۶}، ۲۰۱۰- (۳۱) هی و دمستر^{۱۷}، ۲۰۰۴- (۳۲) هیبر و کومیوز^{۱۸}، ۲۰۰۸

در این پژوهش، ابتدا برای تمام عوامل استخراج شده از مطالعات پیشین، کدی در نظر گرفته شده است، سپس با در نظر گرفتن مفهوم هر یک از این کدها، هر یک در مفهومی مشابه دسته بندی شدند و به این ترتیب، مفاهیم پژوهش مشخص شد. مقولات با توجه به پژوهش های قبلی در سه قسمت زیرساخت ها، الزامات و موانع نگارش شد. بر اساس تحلیل های صورت گرفته به کمک روش تحلیل محتوا روی ۳۲ مقاله نهایی انتخاب شده، در مجموع تعداد ۳ مقوله، ۲۰ مفهوم و ۶۴ کد برای مؤلفه های بالندگی رهبری دانش آموزان در این پژوهش کشف و برجسب گذاری شدند. یافته های حاصل از این مرحله بیانگر آن است که تاکنون چنین مطالعه نظام مند و جامعی انجام نشده و هر یک از مطالعات، بر جنبه خاصی از بالندگی رهبری دانش آموزان تمرکز داشته اند و به صورت چارچوبی جامع و نظام مند ارائه نشده اند. در جدول ۴، کدهای نهایی استخراج شده مرتبط با هر مقوله و مفهوم نشان داده شده است.

¹-Sessa, Ploskonka, Alvarez, Dourdis, Dixon & Bragger

²-Seemiller

³- Zafar, Tharwani & Saher

⁴- Coffey & Lavery

⁵- Croft & Seemiller

⁶- Komives & Dugan

⁷- Komives, Dugan, Owen, Slack & Wagner

⁸- Grunwell

⁹- Marcketti & Kadolph

¹⁰- Marcketti, Arendt & Shelley

¹¹- McClellan

¹²- Mozhgan, Parivash, Nadergholi & Jowkar

¹³-Allen & Hartman

¹⁴-Noori

¹⁵-Hine

¹⁶-Hess

¹⁷-Hay & Dempster

¹⁸-Haber & Komives

جدول ۴. مقوله‌بندی یافته‌ها

مقوله‌ها	مفاهیم	کدها	منابع
الزامات	تفکر انتقادی	توانایی اندیشیدن مستقل و منعطف آینده‌نگری استدلال منطقی تشخیص خطاها و عدم ثبات منطقی	۵، ۳، ۸، ۹، ۱۸، ۲۰، ۳۲، ۲۵
	قدرت اقناع	توانایی مجاب ساختن با ارائه اطلاعات قانع کردن از طریق تعاملات مستمر	۱۶، ۱۸، ۲۰، ۲۵
	مهارت‌های شناختی	بازخورد مربوط به نتایج و اقدامات مستمر پردازش اطلاعات سازماندهی ادراک	۱۲، ۱۵، ۱۶، ۲۶، ۲۹، ۳۱، ۳۲
	منابع مقابله‌ای	ویژگی‌های شخصیتی احساس تسلط بر موقعیت سبک‌های شناختی منبع کنترل خوداثربخشی و توانایی حل مسئله	۱۲، ۱۳، ۱۵، ۱۷، ۲۳، ۲۴، ۲۶، ۲۷، ۲۸
	ترکیب‌پذیری برنامه‌ها	توجه به جوانب گوناگون توسعه فردی رهبران ارزیابی پیشین و پسین	۱۰، ۱۴، ۱۸، ۲۲، ۲۴، ۲۷
	هوش هیجانی	توانایی نظارت و پایش احساسات تفکیک و تشخیص مداخلات تنظیم هیجانات	۲، ۳، ۱۳، ۲۲، ۲۵، ۲۶، ۲۸
	فرهنگ مشارکت	توسعه منابع مشارکتی هم‌افزایی راهبردی ترویج کار تیمی	۳، ۱۴، ۱۷، ۱۸، ۲۳

۳۲، ۱۶، ۱۲، ۱۰، ۶	جلب نظر ذی نفعان کلیدی ائتلاف های سودمند جهت دهی افراد	شبکه سازی
۲۵، ۲۱، ۱۶، ۱۴، ۷، ۵ ۲۷	توسعه روابط کاری ارائه تجربیات به افراد ارتقا مهارت افراد توسعه تعهد و اعتماد	مرشدیت رهبری
۳۱، ۲۹، ۱۷، ۸، ۵، ۱	برآورد حالات روحی ارزشمندی مقابله با رفتارهای غیر سازنده	عزت نفس

منابع	کدها	مفاهیم	مقوله ها
۲۷، ۲۱، ۱۸، ۱۴	سازگاری با تفاوت های فرهنگی مطلوبیت در طیف گسترده موقعیت های چند فرهنگی	هوش فرهنگی	زیر ساخت ها
۲۲، ۲۰، ۱۷، ۱۳، ۴، ۱ ۲۸، ۲۵	بافت اجتماعی محیط اطراف و شرایط تحصیلی توجه جامعه در برنامه های توسعه رهبری توجه به تسهیل کننده های یادگیری در بالندگی رهبری مشارکت کننده - محیط یادگیری - فعالیت ها - رویکرد سیستمی برنامه	عوامل محیطی	
۲۹، ۲۱، ۱۹، ۱۱	کارزما سواد شناختی اخلاق حرفه ای	ماهیت بالندگی	
۳۱، ۱۶، ۱۱	اهمیت سازگاری تطابق با شرایط متغیر	تطبيق پذیری	

	جوسازمانی فرهنگ سازمانی حمایت سازمانی توجه به توسعه رهبری در سطح نهادی جهت فرهنگ‌سازی و بسترسازی پشتیبانی سازمانی	عوامل سازمانی	
۳، ۴، ۷، ۱۲، ۲۵، ۲۸			۳۱

منابع	کدها	مفاهیم	مقوله‌ها
۹، ۱۰، ۲۰، ۲۴	فقدان نگرش تخصصی نبود انگیزه برای برنامه‌های توسعه عدم توجه به توانایی‌ها	فقدان تخصص	موانع
۵، ۸، ۲۷	فقدان فرهنگ یاددهی-یادگیری زمان بر بودن نهادینه‌سازی فرهنگ مورد نظر	چالش‌های فرهنگ‌سازی	
۲، ۷، ۱۰، ۳۰	کمبود اطلاعات برای پیش‌بینی روابط علت-معلولی ناتوانی در پیش‌بینی احتمال رویدادهای آتی تلاطم محیطی	عدم اطمینان محیطی	
۱۸، ۲۱، ۲۵	پیچیدگی محیطی پیچیدگی فردی	پیچیدگی شناختی	
۱، ۶، ۸، ۱۶، ۱۸	تمرکز تصمیمات فقدان روحیه کار تیمی متمرکز بودن امور	تمرکزگرایی	

به منظور کنترل کدهای استخراجی، زمانی که دو رتبه دهنده پاسخ گویان را رتبه‌بندی می‌کنند و قصد سنجش میزان توافق این دو رتبه دهنده را دارند، از شاخص کاپا استفاده می‌شود (نظری و دستار، ۱۳۹۷). برای کنترل مفاهیم استخراجی، از مقایسه نظر پژوهشگر با یک خبره استفاده است.

شاخص کاپا بین صفر و ۱ نوسان دارد و هر چه مقدار به عدد ۱ نزدیک تر باشد، نشان دهنده توافق بین رتبه دهندگان است (دهقانی، یعقوبی، موعلی و وظیفه، ۱۳۹۴). مقدار شاخص با استفاده از نرم افزار SPSS در سطح معناداری ۰/۰۰۱ عدد ۰/۷۱۸ محاسبه شد که در جدول ۵، نشان داده شده است. با توجه به کوچک تر بودن عدد معناداری از ۰/۰۵ فرض استقلال کدهای استخراجی رد می شود. می توان ادعا کرد که استخراج کدها پایایی مناسبی دارد.

جدول ۵. مقادیر اندازه توافق

مقدار	انحراف استاندارد	عدد معناداری
کاپای مقدار توافق	۰/۷۱۸	۰/۰۰۱
تعداد موارد معتبر	۲۲	۰/۰۳۹

تحلیل محتوا، مرحله ای از فرایند اطلاعاتی است که به وسیله آن محتوای اطلاعات با استفاده از به کارگیری مجموعه ای از قوانین طبقه بندی شده و نظام دار تغییر و تبدیل می یابد و به صورت داده های خلاصه شده و قابل مقایسه در می آید. روش آنتروپی شانون پردازش داده ها را در مبحث تحلیل محتوا بسیار قوی انجام می دهد. در این روش ابتدا پیام ها بر حسب مقوله ها به تناسب هر پاسخگو در قالب فراوانی شمارش می شوند. سپس با استفاده از بار اطلاعاتی هر مقوله، درجه اهمیت هر یک محاسبه می شود (دهقانی و همکاران، ۱۳۹۴). در این پژوهش از روش آنتروپی شانون به دلیل قدرت آن و سادگی محاسبه استفاده شده است. بر این اساس، میزان پشتیبانی پژوهش های گذشته از یافته های این پژوهش به صورت آماری نشان داده می شود. برای محاسبه بار اطلاعاتی عدم اطمینان و ضریب اهمیت به ترتیب از رابطه ۱ تا ۳ استفاده می شود.

گام اول- ماتریس های جدول فراوانی نرمالیزه شده توسط فرمول زیر محاسبه می شود:

$$p_{ij} = \frac{F_{ij}}{\sum_{i=1}^m F_{ij}} \quad (i = 1, 2, 3, \dots, m, j = 1, 2, \dots, n) \quad (1)$$

گام دوم- مقدار عدم اطمینان هر مقوله به صورت زیر محاسبه می شود:

$$E_j = -k \sum_{i=1}^m [p_{ij} \ln p_{ij}] \quad (2)$$

$$(j = 1, 2, \dots, n), \quad K = \frac{1}{\ln m}$$

گام سوم- ضریب اهمیت هر مقوله با استفاده از میزان عدد اطمینان توسط فرمول زیر محاسبه می شود:

$$W_j = \frac{E_j}{\sum_{j=1}^n E_j} \quad (3)$$

برای محاسبه وزن هر یک از مفاهیم نیز به محاسبه مجموع وزن کدهای آن مفهوم پرداخته شده و بر اساس وزن‌های به دست آمده در جدول ۶، رتبه‌بندی صورت گرفته است.

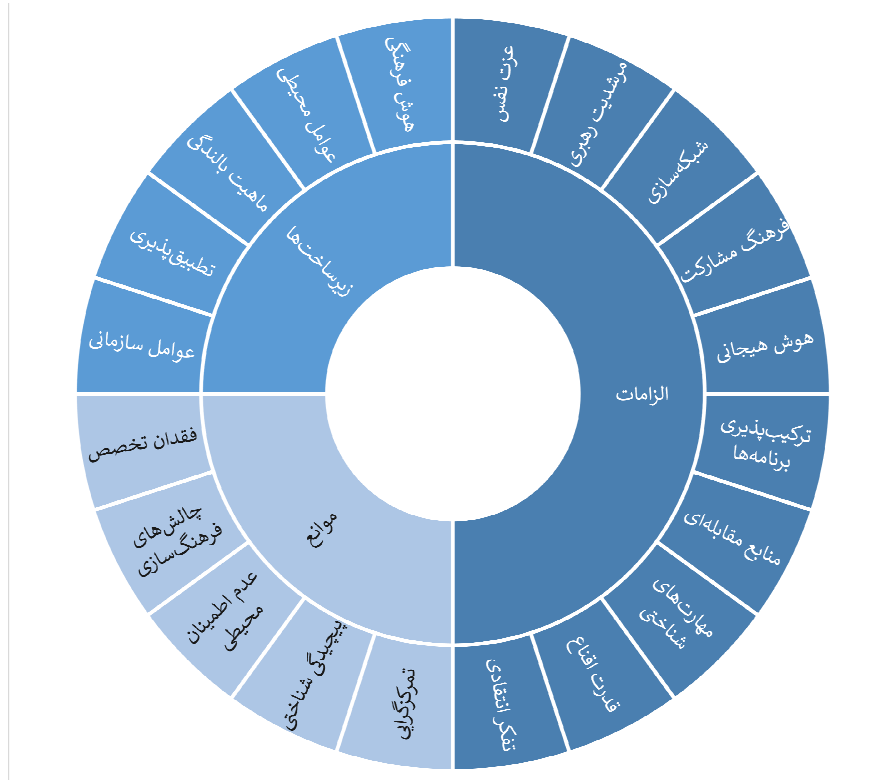
بر اساس ضرایب به دست آمده در جدول ۶، مشخص شد کدهای منابع مقابله‌ای، تفکر انتقادی و مهارت‌های شناختی بالاترین رتبه را در بخش الزامات به دست آوردند. عوامل محیطی، عوامل سازمانی و هوش فرهنگی نیز در بخش زیرساخت‌ها دارای بیشترین ضریب اهمیت هستند و بالاترین رتبه را کسب کرده‌اند. تمرکز گرایی، فقدان تخصص و عدم اطمینان محیطی در بخش موانع دارای بیشترین ضریب اهمیت بوده و بالاترین رتبه را کسب کرده‌اند. بدین معنا که در بالندگی رهبری دانش‌آموزان به این موضوعات توجه بیشتری شده و مورد بررسی فراوانی در پژوهش‌ها قرار گرفته‌اند. از این رو، می‌توان گفت که توجه به این شاخص‌ها در بالندگی رهبری دانش‌آموزان بسیار حائز اهمیت است. بر اساس مطالعه پژوهش‌های پیشین و کدهای استخراج شده با استفاده از روش فراترکیب، ابعاد و مؤلفه‌های بالندگی رهبری دانش‌آموزان مشخص شدند.

جدول ۶. رتبه‌بندی و ضریب اهمیت کدهای بالندگی رهبری دانش‌آموزان

رتبه در کل	رتبه در مقوله	ضریب اهمیت W_j	$d_j=1-E_j$	عدم اطمینان E_j	فراوانی	مفاهیم	مقوله
۱۹	۹	۰,۰۳۷۶	۰,۴	۰,۶	۸	تفکر انتقادی	الزامات
۴	۱	۰,۰۵۶۵	۰,۶	۰,۴	۴	قدرت اقتناع	
۱۸	۶	۰,۰۴۱۳	۰,۴۳۸۵	۰,۵۶۱۴	۷	مهارت‌های شناختی	
۲۰	۱۰	۰,۰۳۴۴	۰,۳۶۶	۰,۶۳۳۹	۹	منابع مقابله‌ای	
۱۲	۴	۰,۰۴۵۴	۰,۴۸۳۰	۰,۵۱۶۹	۶	ترکیب‌پذیری برنامه‌ها	
۱۵	۶	۰,۰۴۱۳	۰,۴۳۸۵	۰,۵۶۱۴	۷	هوش هیجانی	
۹	۲	۰,۰۵۰۴	۰,۵۳۵۶	۰,۴۶۴۳	۵	فرهنگ مشارکت	
۹	۲	۰,۰۵۰۴	۰,۵۳۵۶	۰,۴۶۴۳	۵	شبکه‌سازی	
۱۵	۶	۰,۰۴۱۳	۰,۴۳۸۵	۰,۵۶۱۴	۷	مرشدیت رهبری	

۱۲	۴	۰,۰۴۵۴	۰,۴۸۳۰	۰,۵۱۶۹	۶	عزت نفس	
۴	۲	۰,۰۵۶۵	۰,۰۶	۰,۰۴	۴	هوش فرهنگی	زیرساخت‌ها
۱۴	۴	۰,۰۴۴۷	۰,۰۴۷۵	۰,۰۵۲۵	۸	عوامل محیطی	
۴	۲	۰,۰۵۶۵	۰,۰۶	۰,۰۴	۴	ماهیت بالندگی	
۱	۱	۰,۰۶۴۳	۰,۰۶۸۳۰	۰,۰۳۱۶۹	۳	تطبیق پذیری	
۱۵	۵	۰,۰۴۱۳	۰,۰۴۳۸۵	۰,۰۵۶۱۴	۷	عوامل سازمانی	
۴	۳	۰,۰۵۶۵	۰,۰۶	۰,۰۴	۴	فقدان تخصص	موانع
۱	۱	۰,۰۶۴۳	۰,۰۶۸۳۰	۰,۰۳۱۶۹	۳	چالش‌های فرهنگ سازی	
۴	۳	۰,۰۵۶۵	۰,۰۶	۰,۰۴	۴	عدم اطمینان محیطی	
۱	۱	۰,۰۶۴۳	۰,۰۶۸۳۰	۰,۰۳۱۶۹	۳	پیچیدگی شناختی	
۹	۵	۰,۰۵۰۴	۰,۰۵۳۵۶	۰,۰۴۶۴۳	۵	تمرکز گرایی	

به منظور روایی سنجی این الگو، پس از انجام مراحل روش‌شناسی فراترکیب، الگوی به دست آمده در جلسات گروه متمرکز به پنج نفر از متخصصان مدرس و مدیریتی دوره متوسطه شهر کرمان ارائه شد. در این جلسات هر سه سطح الگو مورد بررسی قرار گرفت و تغییری روی آن انجام نشد. در واقع مقوله، مفهوم یا کدی در آن اضافه یا حذف نشد. روایی الگوی پژوهش، از طریق روایی محتوا حاصل شده، که این امر از دو دیدگاه صورت گرفته است. دیدگاه اول، استفاده از اجزاء و عوامل مدل‌های پیشین است که به روایی مدل منجر می‌شود و دیدگاه دوم، تشکیل جلسات گروه متمرکز و ارائه مدل در این جلسات به متخصصان است که عدم تغییر مدل، مبنی بر روایی مدل طراحی شده است.

شکل ۲. الگوی بالندگی رهبری دانش آموزان

بحث و نتیجه‌گیری

درک کامل‌تر توسعه رهبری فراتر از انتخاب یک نظریه رهبری خاص و آموزش افراد در رفتارهای مرتبط با آن نظریه است. توسعه رهبری موضوع پیچیده‌ای است که با توجه به نظریات و تحقیقات مستقل از آنچه به طور کلی‌تر در زمینه رهبری مورد مطالعه قرار گرفته است، شایسته توجه محققان است (کافی و لاوری، ۲۰۱۸). با توجه به اینکه بیش از دو دهه است که توجه به اهمیت توسعه رهبری در دانش‌آموزان و دانشجویان مورد توجه کشورهای توسعه یافته قرار گرفته است و در این زمینه اخیراً، پژوهش و تحقیقات، مقالات، کتب و وب‌سایت‌های بسیار در این کشورها، در این زمینه در دسترس و رو به توسعه است.

همچنین مراکز بسیاری تحت عنوان مرکز توسعه رهبری دانش‌آموزان در راستای نهادینه کردن شایستگی‌های رهبری در دانش‌آموزان گام برمی‌دارند، و به صورت عملی و کاربردی همراه با بهره‌بردن از مدل‌های موجود، در این راه پیشرو هستند (دوگان، ۲۰۱۱). می‌طلبد که جهت بومی‌سازی مدل‌های توسعه رهبری در دانش‌آموزان در کشور عزیزمان ایران هم گام‌های اساسی برداشته شود و از آنجایی که طبق بررسی و مرور ادبیات در این زمینه مطرح شد، تاکنون در کشور، مدلی تحت عنوان توسعه رهبری دانش‌آموزان طراحی نشده و از آنجایی که توجه به مفهوم، آموزش، کاربرد و فوائد توسعه رهبری دانش‌آموزان، در سازمان آموزش و پرورش کشور ما به کلی امری هست که مغفول مانده است و شاید در دانشگاه‌ها اخیراً اندکی مورد توجه قرار گرفته باشد اما به خصوص در مدارس تازگی دارد، لذا این مطالعه می‌تواند گامی موثر در جهت شناخت و بومی‌سازی به منظور ارائه مدلی برای نهادینه‌سازی توسعه رهبری دانش‌آموزان در مدارس کشور مورد توجه قرار گیرد و در آینده در زمینه راه‌اندازی مراکز توسعه رهبری دانش‌آموزی مورد بهره‌برداری قرار گیرد (مهدوی پور و همکاران، ۱۳۹۸).

از این رو پژوهش حاضر با هدف ارائه الگویی در راستای بالندگی رهبری دانش‌آموزان بر اساس روش فراترکیب انجام پذیرفت. در مجموع تعداد ۳ مقوله، ۲۰ مفهوم و ۶۴ کد برای مؤلفه‌های بالندگی رهبری دانش‌آموزان استخراج شد. الگوی پژوهش در سه بخش زیرساخت‌ها، الزامات و موانع تدوین گردید. بر این اساس ابتدا بایستی شناخت و آگاهی دقیق از زیرساخت‌ها شامل هوش فرهنگی، عوامل محیطی، ماهیت بالندگی، تطبیق پذیری و عوامل سازمانی به دست آورد. بر اساس نتایج پژوهش در جدول ۶ تطبیق پذیری، ماهیت بالندگی و هوش فرهنگی با ضرایب اهمیت ۰,۰۶۴۳، ۰,۰۵۶۵ و ۰,۰۵۶۵ مهم‌ترین زیرساخت‌ها می‌باشند. عوامل سازمانی با ضریب اهمیت ۰,۰۴۱۳ کمترین اهمیت را دارد. در گام بعدی و پس از شناخت زیرساخت‌ها، الزاماتی از قبیل تفکر انتقادی، قدرت اقناع، مهارت‌های شناختی، منابع مقابله‌ای، ترکیب پذیری برنامه‌ها، هوش هیجانی، فرهنگ مشارکت، شبکه‌سازی، مرشدیت رهبری و عزت نفس مورد توجه است. با توجه به نتایج پژوهش مهم‌ترین الزامات قدرت اقناع، فرهنگ مشارکت و شبکه‌سازی به ترتیب با ضریب اهمیت ۰,۰۵۶۵، ۰,۰۵۰۴ و ۰,۰۵۰۴ می‌باشند. منابع مقابله‌ای و تفکر انتقادی کمترین ضریب اهمیت را بین مفاهیم الزامات دارند. اما موانعی از قبیل فقدان تخصص، چالش‌های فرهنگ‌سازی، عدم اطمینان محیطی، پیچیدگی شناختی و تمرکز گرایی می‌توانند چالش‌هایی را در توسعه و خلق ویژگی رهبری

در دانش‌آموزان به همراه داشته باشد. با توجه به نتایج پژوهش مهم‌ترین موانع پیچیدگی شناختی، چالش‌های فرهنگ‌سازی و فقدان تخصص می‌باشند که به ترتیب ضرایب اهمیت ۰,۰۶۴۳، ۰,۰۶۴۳ و ۰,۰۵۶۵ را دارند. کمترین ضریب اهمیت بین موانع مربوط به تمرکزگرایی است. بین تمامی مفاهیم در هر سه سطح الزامات، زیرساخت‌ها و موانع، عوامل محیطی، پیچیدگی شناختی و تطبیق‌پذیری بیشترین اهمیت را به خود اختصاص داده‌اند. فقدان الگویی جامع در جامعه مورد مطالعه به همراه نادیده گرفتن سه بعد اصلی یعنی زیرساخت‌ها، الزامات و موانع شکاف مطالعاتی موضوع پژوهش بود که ما را برای ارائه الگویی جامع ترغیب کرد.

در پژوهش حاضر با روش کیفی فراترکیب که به تفسیر تفسیرهای پیشین می‌پردازد، علاوه بر ابعاد و مؤلفه‌های شناسایی شده در مطالعات گذشته، با نگاهی موشکافانه تر و دقیق‌تر، ابعاد جدیدی از بالندگی رهبری دانش‌آموزان معرفی شده و در نهایت برای توسعه و ارتقا این پدیده با توجه به شرایط بومی کشور، الگوی مرحله‌ای جامعی ارائه شد، به طوری که میزان پراکندگی یافته‌های پژوهش‌های پیشین را کاهش داده و بر انسجام و یکپارچگی بیشتر تأکید دارد. از این رو، در پژوهش حاضر تلاش شد تا خلأ موجود در مطالعات پیشین به منظور ارائه یک الگوی جامع پوشش داده شده و الگویی گام به گام برای بالندگی رهبری دانش‌آموزان ارائه شود. با توجه به نتایج به دست آمده از این پژوهش، پیشنهادهای زیر ارائه می‌گردد:

- ✓ مدارس می‌توانند تمرین‌هایی را در بسیاری از موضوعات درسی اضافه کنند و دانش‌آموزان را تشویق به پرسش، تجزیه و تحلیل و حل مسائل دنیای واقعی کنند. این می‌تواند شامل یکپارچه‌سازی بحث، پروژه‌های حل مسئله و بحث‌های انعکاسی برای ایجاد محیطی باشد که در آن تفکر انتقادی یک مهارت اصلی باشد تا یک مهارت اضافی.
- ✓ سیستم آموزشی می‌تواند مهارت‌های رهبری را با ارائه برنامه‌های متمرکز افزایش دهند. این برنامه‌ها می‌توانند شامل کارگاه‌های آموزشی در مورد خودآگاهی، همدلی و حل تعارض و شامل تمرین منظم از طریق فعالیت‌های گروهی باشند. ادغام آموزش هوش هیجانی در ابتکارات رهبری دانش‌آموز می‌تواند مهارت‌هایی را برای دانش‌آموزان برای رهبری دلسوزانه و مؤثر فراهم کند.

- ✓ مدارس باید برای ایجاد محیطی تلاش کنند که در آن برای رشد رهبری ارزش وجود داشته باشد و از آن حمایت کند، جایی که دانش‌آموزان برای بیان ایده‌ها و ابتکار عمل احساس امنیت کنند. این می‌تواند شامل تقویت برنامه‌های مربیگری، ترویج پروژه‌های مشترک و اطمینان از دسترسی همه دانش‌آموزان به نقش‌های رهبری، صرف نظر از پیشینه یا تجربه قبلی باشد. یک فرهنگ حمایتی دانش‌آموزان را تشویق می‌کند تا رهبری را با اطمینان در یک زمینه دنیای واقعی تمرین کنند.
- ✓ سیستمی برای شناسایی و پاداش دادن به رهبران دانش‌آموزی که سهم قابل توجهی در مدرسه یا جامعه خود داشته‌اند ایجاد گردد. این فرآیند می‌تواند دانش‌آموزان را تشویق کند تا نقش‌های رهبری را ایفا کنند و دیگران را تشویق به پیروی از آن کنند.
- ✓ پیشنهاد می‌شود برنامه مربیگری ایجاد شود که در آن رهبران دانش‌آموز با تجربه بتوانند همسالان جدیدتری را که علاقه مند به توسعه مهارت‌های رهبری خود هستند، راهنمایی کنند. این برنامه می‌تواند راهنمایی و پشتیبانی ارزشمندی را برای رهبران مشتاق ارائه کند.

منابع

- پورعزت، علی اصغر. (۱۳۹۳). **درآمدی بر روش پژوهش علمی (فراگرد تدوین رساله پژوهشی و دفاع از آن)**، تهران: انتشارات میدانچی.
- دهقانی، مسعود. یعقوبی، نورمحمد. موغلی، علیرضا. وظیفه، زهرا. (۱۳۹۴). ارائه الگوی سه لایه ای امکان‌سنجی و استقرار اثربخش مدیریت دانش با استفاده از روش فراترکیب، **مدیریت سازمانهای دولتی**، ۳(۴)، ۱۰۷-۹۳.
- زنده دل نوبری، بابک. آذر، عادل. رحمتی، محمدحسین. کازرونی، مهرداد. قاسمی، احمدرضا. (۱۳۹۷). شناسایی پارامترهای اثرگذار بر عوامل ریسک پذیر استقرار ERP در ایران با رویکرد نظریه چندزمینه ای، **پژوهشهای مدیریت عمومی**، ۱۱(۱۴)، ۲۸-۵.
- سلطانی، فرزانه. شاهین، آرش. شایمی برزکی، علی. (۱۳۹۶). طراحی الگوی تعالی استعداد با استفاده از رویکرد مرور سیستماتیک و فراترکیب کیفی در شرکت گاز استان اصفهان، **مدیریت منابع انسانی در صنعت نفت**، ۸(۳۲)، ۸۴-۵۱.
- شهبازی سلطانی، محمد. صلواتیان، سیاوش. (۱۳۹۶). شناسایی ویژگی‌های معرف مدیر جهادی به روش فراترکیب، **مدیریت اسلامی**، ۲۵(۱)، ۲۳۰-۱۹۹.

لطفی، حسن. جعفری، پریش. آراسته، حمیدرضا. (۱۴۰۰)، تکامل معنوی و تعالی رهبری دانشجویان با نظام بالندگی رهبری معنوی در دانشگاه: پیشایندها، پیامدها و راهبردها، **سبک زندگی اسلامی با محوریت سلامت**، ۵(۲)، ۶۸-۷۸.

مهدوی پور، فائزه. عدلی، فریبا. نراقی زاده، افسانه. (۱۳۹۸). بررسی مهارت های رهبری در مدارس دخترانه دوره متوسطه، **نشریه مدیریت مدرسه**، ۷(۴)، ۳۷۵-۳۵۷.

نظری، محسن. دستار، حسین. (۱۳۹۷). عوامل تعیین کننده تصویر قیمتی فروشگاه: رهیافت فراترکیب. **تحقیقات بازاریابی نوین**، ۸(۱)، ۲۰-۱.

Adams, D., Kamarudin, F. & Tan, M.H.J. (2018). **Student Leadership: Development and Effectiveness**. Kuala Lumpur: University of Malaya Press.

Adams, D., Semaaddeh, P., & Tan, K. L. (2018). Student leadership and development: A panoramic view of trends and possibilities. **International Online Journal of Educational Leadership**, 2(2), 1-3.

Allen, S. J., & Hartman, N. S. (2009). Sources of learning in student leadership development programming. **Journal of leadership studies**, 3(3), 6-16.

Amiranzadeh, M. (2012). Hexagon theory-student leadership development. **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, 31, 333-339.

Amiranzadeh, M., Jaafari, P., Ghourchian, N., & Jowkar, B. (2010). College student leadership competencies development: A model. **International Journal for Cross-Disciplinary Subjects in Education**, 1(3), 168-172.

Berkovich, I., & Eyal, O. (2020). Ethics education in leadership development: Adopting multiple ethical paradigms. **Educational Management Administration & Leadership**, 48(2), 270-285.

Blackwell, C., Cummins, R., Townsend, C. D., & Cummings, S. (2007). Assessing perceived student leadership skill development in an academic leadership development program. **Journal of Leadership Education**, 6(1), 39-58.

Boatman, S. A. (1999). The leadership audit: A process to enhance the development of student leadership. **Journal of Student Affairs Research and Practice**, 37(1), 60-71.

Bucklin, B. R., Alvero, A. M., Dickinson, A. M., Austin, J., & Jackson, A. K. (2000). Industrial-organizational psychology and organizational behavior management: An objective comparison. **Journal of Organizational Behavior Management**, 20(2), 27-75.

Cobb, L. E. (2015). **Leadership Identity Development: Exploring Adolescent Girls' Experience and Perceptions through Narrative Inquiry**, Ph. D. Dissertation, Shenandoah University.

Coffey, A., & Lavery, S. (2018). Student leadership in the middle years: A matter of concern. **Improving schools**, 21(2), 187-200.

Day, D. V., Fleenor, J. W., Atwater, L. E., Sturm, R. E., & McKee, R. A. (2014). Advances in leader and leadership development: A review of 25 years of research and theory. **The leadership quarterly**, 25(1), 63-82.

- Dugan, J. P. (2011). Pervasive myths in leadership development: Unpacking constraints on leadership learning. *Journal of Leadership Studies*, 5(2), 79-84.
- Egan, C. A., Merica, C. B., Karp, G. G., Orendorff, K., & McKown, H. B. (2022). Physical activity leadership development through a physical education teacher education service-learning course. *Journal of Teaching in Physical Education*, 42(1), 86-96.
- Eich, D. (2008). A grounded theory of high-quality leadership programs: Perspectives from student leadership development programs in higher education. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 15(2), 176-187.
- Eva, N., & Sendjaya, S. (2013). Creating future leaders: An examination of youth leadership development in Australia. *Education+ Training*, 55(6), 584-598.
- Evans, S. E. (2014). **Making leaders: Examining how elementary school students develop an understanding of leadership and show emerging leadership tendencies**. Ph. D. Dissertation, Virginia Commonwealth University.
- Grunwell, S. G. (2015). Leading our world forward: An examination of student leadership development. *Journal of Leadership Education*, 14(2), 82-99.
- Haber, P., & Komives, S. R. (2008). Predicting the individual values of the social change model of leadership development: The role of college students' leadership and involvement experiences. *Journal of leadership education*, 7(3), 133-166.
- Hay, I., & Dempster, N. (2004). Student leadership development through general classroom activities. *Educating: Weaving research into practice*, 2, 141.
- Jenkins, D. M. (2013). Exploring instructional strategies in student leadership development programming. *Journal of leadership studies*, 6(4), 48-62.
- Kawasaki, J. (2015). **Examining teachers' goals and classroom instruction around the science and engineering practices in the Next Generation Science Standards**. Ph. D. Dissertation, University of California, Los Angeles.
- Komives, S. R., & Dugan, J. P. (2014). **Student leadership development: Theory, research, and practice**, Oxford Library of Psychology.
- Komives, S. R., Dugan, J. P., Owen, J. E., Slack, C., & Wagner, W. (2011). **The handbook for student leadership development**. John Wiley & Sons.
- Konuk, S., & Posner, B. Z. (2021). The effectiveness of a student leadership program in Turkey. *Journal of leadership education*, 20(1), 79-101.
- Lee, B., Liu, K., Warnock, T. S., Kim, M. O., & Skett, S. (2023). Students leading students: a qualitative study exploring a student-led model for engagement with the sustainable development goals. *International Journal of Sustainability in Higher Education*, 24(3), 535-552.
- Marcketti, S. B., & Kadolph, S. J. (2010). Empowering Student Leadership Beliefs: An Exploratory Study. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 22(2), 131-139.
- Marcketti, S. B., Arendt, S. W., & Shelley, M. C. (2011). Leadership in action: student leadership development in an event management course. *Leadership & Organization Development Journal*, 32(2), 170-189.
- McClellan, J. L. (2013). Contributing to the development of student leadership through academic advising. *Journal of Leadership Education*, 12(1), 207-233.

- Mozhgan, A., Parivash, J., Nadergholi, G., & Jowkar, B. (2011). Student leadership competencies development. **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, 15, 1616-1620.
- Noori, A. Q. (2021). Students' experiences of their leadership development through the leadership subject taught in universiti teknologi Malaysia. **Journal of World Englishes and Educational Practices**, 3(8), 01-09.
- Parlar, H., Cansoy, R., & Kiliç, A. Ç. (2017). Examining the Relationship between Teacher Leadership Culture and Teacher Professionalism: Quantitative Study. **Journal of Education and Training Studies**, 5(8), 13-25.
- Pinkas, G., & Bulić, A. (2017). Principal's leadership style, as perceived by teachers, in relation to teacher's experience factor of school climate in elementary schools. **Human: Journal for Interdisciplinary Studies**, 7(2), 34-50.
- Posner, B. Z. (2009). A longitudinal study examining changes in students' leadership behavior. **Journal of College Student Development**, 50(5), 551-563.
- Ruben, B. D., De Lisi, R., & Gigliotti, R. A. (2018). Academic Leadership Development Programs: Conceptual Foundations, Structural and Pedagogical Components, and Operational Considerations: The Rutgers Leadership Academy—A Case Study. **Journal of Leadership Education**, 17(3), 241-254.
- Seemiller, C. (2016). Assessing student leadership competency development. **New directions for student leadership**, 2016(151), 51-66.
- Sessa, V. I., Ploskonka, J., Alvarez, E. L., Dourdis, S., Dixon, C., & Bragger, J. D. (2016). The relationship between student leaders' constructive development, their leadership identity, and their understanding of leadership. **Journal of Leadership Education**, 15(1), 15-30.
- Shertzer, J. E., & Schuh, J. H. (2004). College student perceptions of leadership: Empowering and constraining beliefs. **Naspa Journal**, 42(1), 111-131.
- Sodirjonov, M. M. (2020). Education as the most important factor of human capital development. **Theoretical & Applied Science**, 84(4), 901-905.
- Wiesner, M., & Pfeifer, D. (2013). Building a widespread public health education system for developing countries in Africa. **Informatics, Management and Technology in Healthcare** (pp. 240-242). IOS Press.
- Williams, B. M., Williams, Q. A., & Smith, C. (2021). How social class identity influences students' leadership and advocacy development. **New Directions for Student Leadership**, 2021(169), 69-76.
- Xu, S., Wang, Y. C., & Wen, H. (2019). A case study for student leadership development: A goal setting perspective. **Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education**, 24, 168-177.
- Zafar, B., Tharwani, M., & Saher, S. (2020). Determinants of student leadership development: A case study. **International Journal of Research and Analytical Reviews**, 7(1), 301-310.

Designing and Defining a Model for Student Leadership Development

Quarterly Journal of Educational Leadership
& Administration
Islamic Azad University Garmsar Branch
Vol.18, No 3, Autumn 2024, No.69

Designing and Defining a Model for Student Leadership Development Fereshteh allipour, Parivash Jafari, Nadergholi Ghourchian, Najmeh Hajipour Abaei

Abstract:

Purpose: The education system of countries has a central role in the development and enrichment of human capital, and the result of effective strategies for guiding and developing students can lead to extensive changes. Student leadership development is a process that promotes the development of students and helps their talents flourish. This research was conducted with the aim of providing a leadership development model for students using a Meta-synthesis approach.

Method: In this research, using the Meta-synthesis method and careful review of the subject, the findings of related researches were combined to design the model. Based on this, 342 researches in the field of leadership development, related keywords were queried, and 32 researches were selected. By analyzing their content, relevant categories and codes were extracted, and the importance and priority of each was determined using Shannon's entropy technique.

Findings: Based on the research approach, 3 categories, 20 concepts and 64 codes were extracted. Adaptability, growth and cultural intelligence in the infrastructure section, persuasiveness, culture of participation and networking in the requirements and cognitive complexity section, challenges of culture building and lack of expertise in the barriers section obtained the highest weights. Environmental factors, cognitive complexity and adaptability among all concepts were assigned the highest weights.

Conclusion: In this research, the leadership development model of students was presented in the form of three sections: infrastructure, requirements and obstacles. Since a comprehensive model for student leadership development has not been presented so far, this research can be beneficial in the direction of developing leadership characteristics in students and culturizing this phenomenon in the country's educational system.

Keywords: students leadership development, education system, meta-synthesis approach.